Gyvenvietės ŠR ir P dalyse aptikta pavienių neolitinės Nemuno kultūros ankstyvojo neolito Dubičių etapo keramikos fragmentų.

Palyginti su 1996 ir 1997 m. ištirta gyvenvietės dalimi, 1999 m. tirtose perkasose kultūrinio sluoksnio intensyvumas buvo daug mažesnis. Tačiau ateityje reikėtų pabaigti tirti vėlyvojo paleolito radinių koncentraciją gyvenvietės R dalyje ir Brūkšniuotosios keramikos kultūros stulpinės konstrukcijos pastatą P gyvenvietės dalyje.

Tomas OSTRAUSKAS

Excavations in Varėnė settlement in 1999

The area of 150,75 m^2 was explored in the old Varėnė settlement 2 (Varėna district) in 1999. Paleolithic flint finds concentrated in part E of the settlement and part of post structure of Brushed Pottery culture in part S of the settlement were examined. Other scanty finds date to Janislavici culture of Late Mesolithic and Nemunas and Corded Ware culture of Early Neolithic.

Tomas OSTRAUSKAS

ARCHEOLOGINIŲ PAMINKLŲ ŽVALGYMAI VARĖNOS RAJONE 1998 M.

1998 m. LII Archeologijos skyriaus ekspedicija atliko archeologinius žvalgymus Varėnos rajone. Kaniavos sen. buvo iššvalgytas visas buvusio Dubos ežero krantų perimetras (Karaviškių, Margių ir Gribašos kaimų apylinkės), rasta nemažai naujų akmens amžiaus ir ankstyvojo metalų laikotarpio gyvenviečių. Katros upės Š krante, Paramėlio kaimo apylinkėse, nustatyta Paramėlio 1-osios senovės gyvenvietės saugotina teritorija. Marcinkonių sen. Kabelių kaimo apylinkėse iššvalgytos Š buvusio senojo Grūdos ežero pakrantės ir rastos 2 mezolito laikotarpio gyvenvietės.

Tyrinėjimus finansavo Mokslo ir studijų fondas pagal mokslo tiriamąją programą „Žmogaus ir gamtos santykiai nuo seniausių laikų iki Kristaus (X–I tūkst. pr. Kr.) Lietuvoje".

Paramėlio 1-oji senovės gyvenvietė yra Š Katros upės slėnio, buvusio ežero krante, į Š nuo Paramėlio kaimo, 1–1,5 km į ŠR nuo tilto per Katrą Paramėlio kaime. Gyvenvietė užima pakrantės volą ir buvusio ežero kranto lanką. 1997 m. kvartalinės proskynos ir keliukų paviršiuje pastebėta titnago radinių. Dviejose vietose surasti radiniai leido spėti esant apie maždaug 400 m ilgio gyvenvietę. Dėl laiko stokos šioje gyvenvietėje šurfai 1997 m. nebuvo kasami. 1998 m. ištirti 1 m^2 dydžio 7 šurfai. Paramėlio 1-ojoje senovės gyvenvietėje šurfavimo metu rastas įvairaus intensyvumo ir storio (iki 40 cm) akmens amžiaus kultūrinis sluoksnis. Iš radinių paminėtini vienagaliai titnago skaldytiniai, nuoskalos ir skeltės, ovalinis kirvelis, ašmenėlis, keramikos, liesintos augalinėmis ir mineralinėmis priemaišomis, fragmentai. Atskirai paminėtina nemažai lipdytinio puodo, liesinto mineralinėmis priemaišomis, S formos pakraštėliu, plokščiu dugneliu, paviršiumi, visu papuoštu horizontaliomis dvidančio štampo įspaudų eilutėmis, 0,6 cm storio fragmentų. Šioje vietoje buvo įsikūrusios kelios ankstyvojo ir vėlyvojo neolito gyvenvietės (datavimas preliminarus).

Karaviškių 4-oji senovės gyvenvietė yra buvusio Dubos ežero įlankos Š krante, apie 500 m į V nuo Karaviškių kaimo sodybų. Gyvenvietė rasta 1994 m. (žr. *ATL 1994 ir 1995 metais*, V., 1996, p. 316). Kadangi žvalgymų metu už nežymios lomelės į V nuo šios gyvenvietės buvo pastebėti titnago radiniai, nutarta nustatyti gyvenvietės kultūrinio sluoksnio V ribą ir ar jis nepereina į kitos gyvenvietės kultūrinį sluoksnį. Buvo ištirti 1 m^2 dydžio 5 šurfai. Žvalgymų metu buvo nustatyta, kad tarp Karaviškių 4-osios ir Karaviškių 1-osios senovės gyvenviečių yra tarpas be radinių, išsiskiriantis reljefe kaip nežymi lomelė.

Karaviškių 1-oji senovės gyvenvietė yra buvusio Dubos ežero įlankos Š krante, apie 250 m į R nuo Karaviškių kaimo pavienės sodybos. Gyvenvietė aptikta 1994 m. Ji įsikūrusi nedideliame kyšulyje, ŠV įlankos dalyje. Manau, kad čia lankėsi ir rinko radinius V. Šukevičius, nes sutampa jo straipsnio žemėlapyje nurodyta vieta (Szukiewicz W. Poszukiwania archeologiczne w powiatach Lidzkim i Trockim (gub. Wileńska), *Światowit*, Warszawa, 1901, t. 3, p. 3–30). Gyvenvietę reikėtų sieti su R. Rimantienės minima Karaviškių 1-ąja gyvenviete, todėl ji taip ir buvo pavadinta (žr. *LAA, V., 1974*, t. 1,

p.41). Buvo ištirti 1 m² dydžio 4 šurfai. Šurfavimo metu aptikta kultūrinio sluoksnio pėdsakų, pavienių titnago radinių, tačiau gyvenvietės centras neaptiktas. Radiniai ant keliuko mėtosi beveik iki pat už 200–250 m į V nuo gyvenvietės esančios sodybos.

Margių 6-oji senovės gyvenvietė yra buvusio Dubos ežero ŠV pakrantėje, pamiškės keliuko Rudnia–Margiai V pusėje, apie 100 m 300° azimutu nuo sodybos, terasos pakraštyje. Iš esmės tai didžiulės Margių 1-osios gyvenvietės V pakraštys, kurį nuo gyvenvietės atskiria sodybų teritorija. Gyvenvietė rasta 1994 m. (žr. *ATL 1994 ir 1995 metais*, V., 1996, p. 315), tačiau šurfuota nebuvo. 1998 m. ištirti 1 m² dydžio 6 šurfai.

Gyvenvietės dalyje tarp keliuko ir ežero įlankos kranto (į V nuo keliuko) buvo aptiktas iki 40 cm storio kultūrinis sluoksnis. Pagal 1994 ir 1998 m. surinktus titnago radinius (trikampis širdinis strėlės antgalis, briauninis skaldytinis nuoskaloms), datuotina ankstyvuoju metalų laikotarpiu. Suprantama, dalis radinių gali būti kitų laikotarpių. R gyvenvietės dalį tarp sodybos ir keliuko suardė ilgalaikis arimas.

Margių 7-oji senovės gyvenvietė yra apie 280 m į ŠV nuo Margių kaimo ŠV sodybos gyvenamojo pastato, buvusio ežero įlankos kranto aukštesnės terasos kyšulyje, jo ŠR krante. Kyšulyje matyti buvusių bulviarūsių duobės. Gyvenvietėje ištirti 1 m² dydžio 4 šurfai.

Pagal radinius – skaldytinių dalis ir nuoskalas – gyvenvietė datuotina akmens amžiumi (tikslesnė chronologija neaiški). 15–20 cm kultūrinis sluoksnis yra išlikęs tik pačiame terasos kyšulyje.

Margių 8-oji senovės gyvenvietė yra buvusio Dubos ežero ŠV įlankos V krante, ant aukštokos pailgo kalvos formos kranto terasos, kurią kerta miško kvartalinė proskyna. Gyvenvietėje buvo ištirti 1 m² dydžio 4 šurfai. Aptiktas kultūrinis sluoksnis su negausiais radiniais: keramikos, liesintos mineralinėmis priemaišomis, fragmentai, rėžtukas, perdirbtas iš ovalinio kirvelio, skeltės nuoskalos. Gyvenvietė datuotina neolitu ir galbūt kitais akmens amžiaus laikotarpiais.

Barzdžio miško 2-oji senovės gyvenvietė yra ežero R kyšulio P krante (buvusio ežero įlankos Š krante), tarp pirmosios ir antrosios miško kvartalinių proskynų, skaičiuojant nuo kyšulio smaigalio į R, miško kvartalo

Nr. 759 P dalyje. Šią gyvenvietę taip pavadino R. Rimantienė, pastebėjusi titnago radinius ties 2-ąja kvartaline proskyna. Žvalgymų metu buvo ištirti 1 m² dydžio 9 šurfai. Visoje gyvenvietės teritorijoje auga ne vienu metu sodintos pušaitės, iš to matyti, kad gyvenvietės teritorija buvo retai suarta. Šurfavimo metu joje aptiktas įvairių laikotarpių ir intensyvumo iki 70 cm storio sluoksnis. Radiniai datuotini mezolitu, ankstyvuoju neolitu, kitu tiksliau neapibrėžiamu neolito periodu.

Gribašos 1-oji senovės gyvenvietė yra buvusio Dubos ežero R kranto iškyšulio smaigalyje ir Š dalyje, miško kvartaluose Nr. 758 ir 748. Gyvenvietėje auga ne vienu laiku sodintas pušynas. Iš buvusio ežero pusės gyvenvietę riboja ryškus kranto terasos kraštas. Gyvenvietė buvo taip pavadinta, sekant V. Šukevičiaus pavadinimu, nes sutampa jo straipsnio žemėlapyje nurodyta vieta, vadinama Zervinka (žr. Szukiewicz W. Poszukiwania archeologiczne w powiatach Lidzkim i Trockim (gub. Wileńska), *Światowit*, Warszawa, 1901, t. 3, p. 11, 16). Gyvenvietėje buvo ištirti 1 m² dydžio 28 šurfai. Gribašos 1-ojoje gyvenvietėje šurfavimo metu nustatyta keleto įvairialaikių senovės gyvenviečių vietos su įvairaus storio ir intensyvumo kultūriniu sluoksniu. Šios senovės gyvenvietės datuojamos įvairiais laikotarpiais nuo vėlyvojo paleolito iki ankstyvojo metalų laikotarpio.

Gribašos 2-oji senovės gyvenvietė yra Š buvusio Dubos ežero krante esančiame pusiasalyje. Jos dalyje auga sodintos pušaitės, Š–P kryptimi kerta miško kvartalinė proskyna. Gyvenvietėje buvo ištirti 1 m² dydžio 4 šurfai. Gyvenvietės šurfavimo metu surinkta nevienalaikė medžiaga. V dalyje surinktus titnago radinius greičiausiai reikėtų datuoti vėlyvuoju mezolitu, centrinėje dauguma medžiagos priskirtina neolito pirmajai pusei, neolitinei Nemuno kultūrai. R dalyje surinkti radiniai preliminariai datuotini vėlyvuoju neolitu.

Gribašos 3-ioji senovės gyvenvietė yra Š buvusio Dubos ežero krante, į Š nuo Gribašos 2-osios gyvenvietės, apie 1 km į R nuo Margių kaimo ir 1 km į V nuo Gribašos kaimo. Gyvenvietę Š–P kryptimi kerta miško kvartalinė proskyna. Teritorijoje auga sodintas miškas. 1998 m. čia buvo ištirti 1 m² dydžio 3 šurfai. Aptiktas iki 45 cm storio kultūrinis sluoksnis. Gyvenvietė datuotina neolito antrąja puse – vėlyvuoju neolitu.

Gribašos 4-oji senovės gyvenvietė yra buvusio Dubos ežero Š pakrantėje, ant terasos, apie 500 m į R nuo Margių kaimo. Ši senovės gyvenvietė buvo pavadinta Gribašos 4-aja, remiantis LAA duomenimis (žr. *LAA, V., 1974*, t. 1, p. 38). Atrodo, ji jau buvo žinoma ir V. Šukevičiui. Gyvenvietės teritorijoje auga senas miškas. Kai kur matyti duobutės, iškasinėtos gesinant gaisrą. Gyvenvietėje ištirti 4 šurfai: trys 1 m^2 ir vienas 1×1,5 m dydžio. Gribašos 4-ojoje senovės gyvenvietėje šurfavimo metu aptiktas iki 55 cm kultūrinis sluoksnis, pagal radinius preliminariai datuotinas vėlyvuoju paleolitu, ankstyvuoju neolitu ir vėlyvuoju neolitu–ankstyvuoju žalvario amžiumi.

Gribašos 5-oji senovės gyvenvietė yra apie 750 m į R nuo Margių kaimo, Dubos ežero Š krante. Gyvenvietėje auga ir senas, ir sodintas miškas. Gyvenvietėje buvo ištirti 1 m^2 dydžio 2 šurfai. Šurfavimo metu žymesnio kultūrinio sluoksnio neaptikome. Galbūt ši gyvenvietė yra tik Gribašos 2, 3 ir 4-osios gyvenviečių periferinė zona, nes yra tarp jų išsidėsčiusi.

Gribašos 6-oji senovės gyvenvietė yra buvusio Dubos ežero ŠR įlankos Š krante, 870 m į V nuo tilto per Kaniavėlės upelį Gribašos kaime, kranto terasos iškyšulyje, kurį iš R riboja senas griovys, iš V – dauba. Gyvenvietės teritorijoje auga senas miškas. Ištirti 1 m^2 2 dydžio šurfai. Aptikti akmens amžiaus kultūrinio sluoksnio pėdsakai.

Margionių geležinkelio stoties radimvietė yra maždaug 1 km į PR nuo Margionių geležinkelio stoties, einant lauko keliuku tiltelio per Grūdą link, esančio į Š nuo Kabelių durpyno, į P nuo nedidelio miško masyvo. Ant griovelio, išarto lygiagrečiai keliukui, į P nuo jo, paviršiuje buvo rastas vienagalis vėlyvojo paleolito skaldytinis nuskilusia dalimi.

Kabelių 20-oji senovės gyvenvietė yra maždaug už 400 m į ŠR nuo tilto per Grūdą, kelyje Kabeliai–Musteika, palei Grūdos upės tėkmę, siauro ilgo rago (nerijos?), ribojančio iš V senąjį Grūdos ežerą, dabar paverstą kultūrinėmis pievomis, Š gale. Vietovėje išsiskiria nežymi pakiluma – pieva su keliais medžiais. 1990 m. žvalgant ant keliuko greta upės, maždaug ties šia gyvenviete, buvo rastas titnaginis rėžtukas. Ši vieta buvo žvalgyta, nes visas minėtasis ragas, kitur apsodintas daržais, buvo nusėtas mezolitiniais titnago radiniais. Gyvenvietėje ištirtas 1 m^2 dydžio 1 šurfas, 30–40 cm gylyje

gelsvame smėlyje rasta skeltės dalis ir nuoskalos. Preliminariai gyvenvietė datuotina mezolitu.

Kabelių 23-ioji senovės gyvenvietė yra Kabelių durpyno ŠV krante esančioje kalvelėje, į kurią veda keliukas nuo Kabelių girininkijos sodybos. Kalvelė apaugusi mišku. Iš PR ją riboja durpynas – kultūrinės pievos. Gyvenvietėje buvo surinkti radiniai nuo keliuko paviršiaus ir ištirti 1 m^2 dydžio 2 šurfai, aptiktas 40–45 cm storio kultūrinis sluoksnis. Pagal radinius (Kudlajevkos tipo mikrolitai, dvigaliai skaldytiniai, skeltės nuo dvigalių ir vienagalių skaldytinių, rėžtukai) gyvenvietė preliminariai datuotina ankstyvuoju–viduriniuoju mezolitu ir sietina su Kudlajevkos kultūra.

Tomas OSTRAUSKAS

Survey of archeological sites in Varėna district in 1998

During the archeological survey of the banks of historical Duba and Grūda lakes and Katra river of Varėna district, 16 new settlements dated to Late Paleolithic through to Middle Iron Age were discovered.

Tomas OSTRAUSKAS, Gytis PILIČIAUSKAS

KARAVIŠKIŲ 6-OSIOS AKMENS IR ŽALVARIO AMŽIŲ GYVENVIETĖS TYRINĖJIMAI

1998 ir 1999 m. buvo pratęsti Karaviškių 6-osios gyvenvietės tyrinėjimai, pradėti 1997 m. (žr. *ATL 1996 ir 1997 metais*, V., 1998, p. 32–34). Darbai vykdyti ardomose paminklo vietose, juos finansavo KVAD.

Karaviškių 6-oji gyvenvietė (Varėnos r., Kaniavos sen.) yra Karaviškių kaimo PR dalyje, buvusio Dubos ežero P krante, limnoglacialinės terasos pakraštyje. Akmens amžiaus radiniai paplitę per 200 m ilgio ir apie 25 m pločio juostoje išilgai buvusio ežero kranto. Didelėje teritorijoje tirti plotai buvo sunumeruoti nuo 1 iki 5, atsisakant ankstesnio gyvenvietės skirstymo į A (V dalis) ir B (R dalis).